

Інноваційні підходи в організації навчального процесу

Олександр Бобловський,

доцент, начальник навчально-виховного відділу,

Леонід Варваров,

кандидат технічних наук, професор,

Віктор Жила,

кандидат технічних наук, доцент, проректор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка — єдиний технічний вищий навчальний заклад аграрного профілю в Україні IV рівня акредитації зустрічає своє 80-річчя впевненим поступом, постійно удосконалюючи підготовку фахівців на вимогу сьогодення. Намагаючись йти в ногу з часом, науково-педагогічний колектив університету особливу увагу надає одному з основних питань діяльності — якості освіти.

Традиційно навчальний процес був зорієнтований на отримання, в кращому випадку, творче засвоєння суми знань студентами. Сьогодні ж важливим стає не стільки те, що фахівець знає і навіть уміє застосовувати в лабораторних умовах, а й те, як він володіє прийомами пізнання світу, здібностями і вміннями здобувати нові знання та використовувати їх у нових умовах. Швидка зміна знань, інформації, технологій вимагає від освітян разом із засвоєнням студентами базових знань, навчити їх навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя.

Ми розуміємо це так: маємо позбутися формального підходу в навчанні — голо-

вне завдання: перетворити пізнавально-навчальну діяльність на органічне засвоєння знань як методологічну базу, основу діяльності випускника в різних сферах життя. Тобто знання мають стати органічною складовою особистості, що визначають її поведінку та характер дій.

Для вирішення важливих питань удосконалення діяльності університету розроблено та затверджено «Програму сталого розвитку ХНТУСГ на 2006–2010 рр. (до 80 річчя заснування)», одним із головних напрямків якої є навчальна діяльність. Програма передбачає організаційні, науково-методичні та інформаційні, а також контролюючі заходи. До виконання першого її розділу «Навчальна діяльність» залучено ректорат, навчально-виховний відділ, директори навчально-наукових інститутів (ННІ), науково-методичну раду університету та ННІ, кафедри. В основу освітньої діяльності покладено загально-визнані моделі:

I. Освіта — формування наукової картини світу.

II. Освіта — як професіоналізація.

III. Освіта — як культурно-розумова діяльність.

IV. Освіта — як підготовка до життя [1].

Застосування трьох перших моделей дає змогу закласти міцну інженерну базу фахівця як необхідну основу для майбутньої діяльності і, в першу чергу, за рахунок вивчення фундаментальних дисциплін: вищої математики, фізики, теоретичної механіки, теоретичних основ електротехніки тощо. Але практика показала, що підготовленість, особливо першокурсників, до сприйняття цих предметів різна. Це спонукало запровадити «вирівнювальний» етап (модуль), який дав змогу «підтягнути» значну кількість студентів і забезпечити більш успішне засвоєння подальшого матеріалу. Ректорат відстоює позицію на збереження обсягів фундаментальної підготовки, як основи фахової діяльності, незважаючи на певні зміни типових навчальних планів.

Професійна і культурно-розумова складова в навчанні починається одразу, з першого дня. Зокрема, в навчальних планах передбачено дисципліни «Вступ до фаху», «Виробництво продукції рослинництва і тваринництва», «Сільськогосподарські машини», «Електрообладнання» тощо. Ця схема успішно діє в університеті тривалий час і показала свою життєздатність.

Передова система освіти забезпечує можливість технологічного прориву у всіх сферах життя і перехід суспільства на новий економічний, соціальний, політичний, культурний рівень. Повне використання життєво важливих інновацій у сфері освіти — це ключове етичне, економічне, стратегічне завдання України у XXI сторіччі. Суспільству замість людини, яка знає, потрібна людина, яка розуміє і усвідомлює себе, тобто, не просто має багаж знань, а найкращим чином засвоїла і застосовує в життєвих ситуаціях знання, уміння, навички. Іншими словами — освіта виступає як система підготовки до життя!

Основним аспектом національної доктрини розвитку освіти є створення умов для входження України до європейського співтовариства. Водночас участь системи

вищої освіти України в Болонському процесі має бути спрямована на її розвиток і набуття нових якісних оцінок зі збереженням кращих освітянських традицій, національних стандартів її якості.

У контексті вимог Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), кредитно-модульна система розглядається як модель організації навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів) [2]. Оскільки досвід модульної побудови навчання університет вже мав, то перехід на модульні технології в сучасній інтерпретації не викликав істотних труднощів. Директорати навчально-наукових інститутів, кафедри та навчальний відділ при порівнянні модульних технологій навчання зразка 1989 р. і ECTS (рис. 1) переконались в структурній подібності. Це дало підґрунтя для використання напрацювань з модульного принципу навчання, який існував в університеті, для адаптації системи організації навчального процесу до вимог ECTS.

Одним з основних напрямків удосконалення і подальшого розвитку процесу організації навчання стало створення умов для забезпечення відповідності існуючих навчальних технологій сучасним методичним принципам побудови навчального процесу. При цьому, вся сукупність передумов, методів, заходів і прийомів як організаційної, так і практичної освітянської роботи, була спрямована не стільки на студента, скільки на його пізнавальну діяльність. Методологія університетського процесу навчання в такий спосіб полягає в переорієнтації навчального процесу з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особисто-орієнтовану організацію самоосвіти студента. Саме на цьому принципі базуються новітні, інноваційні технології навчання [3].

За таких умов підхід до організації самостійної роботи, створення умов для найкращої реалізації творчих можливостей студентів здійснювався через індивідуально-спрямований розвиток їх

здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Особливу роль відіграє інститут координаторів КМСОНП. Їх призначення полягає в тому, щоб виконувати як адміністративні, так і академічні функції практичної реалізації ECTS, а також надавати відповідні консультації студентам і викладачам. Структура інституту координаторів, яка прийнята в університеті, наведена на рис.2.

Адміністративні функції КМСОНП забезпечуються за рахунок управління процедурою впровадження за схемою «ректорат — координатор ECTS від університету — координатори факультетів — академічні групи». Схема управління академічної функції цієї роботи така: «ректорат — навчально-методична рада — методичні комісії інститутів — академічні групи».

Організація процесу впровадження КМСОНП за схемами «вертикальних» зв'язків певною мірою умовна, але дає можливість досить оперативно і ефективно керувати роботою будь-якої ділянки ланцюга «ректорат — академічна група».

Знання сьогодні виступають лише потенціалом, яким має володіти випускник, а головним є результативність його діяльності в конкретних умовах, тому одним із

напрямів модернізації в освіті є запровадження та реалізація компетентнісного підходу в навчанні. Він орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу та спрямовується на формування у випускника готовності ефективно організувати внутрішні і зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети. Рада Європи запропонувала п'ять ключових компетентностей, якими мають володіти молоді європейці:

- політичні та соціальні компетентності;
- компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві;
- компетентності, що стосуються володіння усним і письмовим спілкуванням;
- компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства;
- здатність вчитись впродовж усього життя[4].

Особливе місце у навчально-виховному процесі ХНТУСГ належить кафедрі ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування», історії України і філософії, що працює в університеті. Об'єднання трьох малочисельних гуманітарних кафедр в одну потужну сприяє вирішенню завдань щодо отримання студентами першої групи компетенцій. Спеціальні програми магістерської підготовки, в тому числі

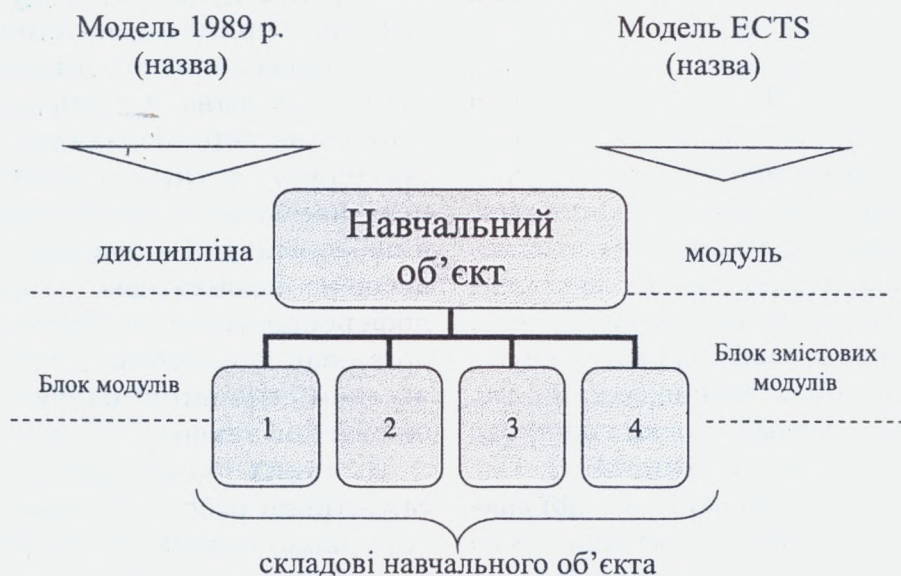

Рис.1. Структура модульної технології навчання

з використанням концепції ноосферної освіти, формують керівника-новатора для аграрного сектору економіки. Філософські знання, набуті при вивченні відповідних дисциплін, дозволяють нашим студентам глибше зрозуміти місце і роль людини в природному середовищі, усвідомити та прийняти необхідність сталого розвитку суспільства.

Навчання і виховання — нерозривно поєднані процеси. Виховання як набуття етичних норм поведінки людини в суспільстві та природі включає в себе процес здобуття знань в конкретних природних і соціальних умовах. При цьому роль гуманітарних кафедр, в т.ч. кафедри культури, бібліотеки, кафедри фізичного виховання та спорту, а також громадських організацій важко переоцінити. Саме вони виконують завдання ректорату щодо набуття студентами другої групи компетентностей і виховання гармонійно розвинутої особистості. Завдяки продуманим заходам виховується не тільки фахівець, а лідер аграрного виробництва, здатний використовувати світове надбання. Ключем до успішного функціонування у суспільстві знань є інформаційні комп'ютерні технології. В університеті значна увага надається застосуванню і розвитку ІКТ. Понад 90% дипломних та курсових робіт виконуються з використан-

ням комп'ютерів. Щороку оновлюється комп'ютерна база та програмне забезпечення, діє центр інформаційних технологій, удосконалюється університетська комп'ютерна мережа, крім того університет готує фахівців з комп'ютерно-інтегрованих технологій. Щороку викладачами університету готуються понад 35 нових електронних підручників та навчальних посібників, більшість лекцій та практичних занять проводяться з використанням комп'ютерних технологій. Це сприяє підвищенню ефективності аудиторних занять та засвоєнню матеріалу. В університеті створено інститут дистанційного та заочного навчання, що опікується питаннями розвитку дистанційних методів навчання, які швидко розвиваються й удосконалюються.

Важливим для підвищення мобільності студентів та викладачів, знання ними іноземних мов є діяльність міжнародного відділу університету та центру з підготовки і стажування сільськогосподарських кадрів АРТІС. До речі, володіння іноземними мовами було виділено в окрему групу як визнання їх особливої значущості для життя у багатокультурному суспільстві. В університеті значна увага надається пошуку творчих підходів до вивчення мов Світу. Цьому сприяють міжнародні програми, за якими студенти можуть проходити

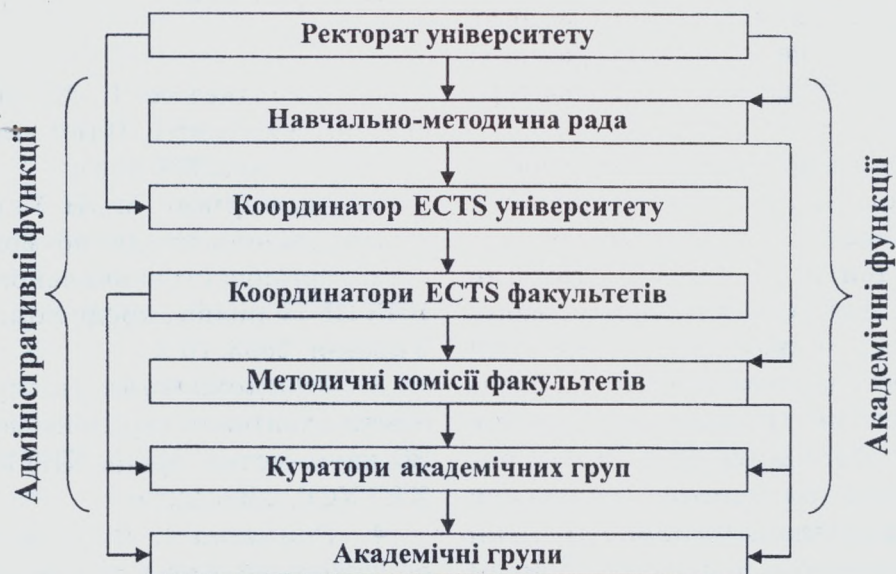

Рис. 2. Структура інституту координаторів ІКМОНП

практику чи стажування за кордоном за умови знання мови та доброї успішності. Більше двох десятків міжнародних програм забезпечують щорічну участь у них понад 250 студентів.

Компетентності з науки та технологій входять в останню групу (здатність вчитись...), передбачають володіння науковою грамотністю — здатність застосовувати наукові знання, ставити запитання та робити вмотивовані висновки для розуміння та прийняття рішень щодо світу природи та тих змін, що спричинені діяльністю людини. Інноваційною формою організації практичного навчання студентів у Харківському національному технічному університеті сільського господарства ім. Петра Василенка є діяльність студентських науково-виробничих загонів (НВЗ). Їх особливістю є те, що впродовж осені, зими та весни бійці загону проектують та розробляють дослідні зразки нового обладнання, а влітку впроваджують їх у виробництво. Наприклад НВЗ «Механік» за роки своєї діяльності розробив десятки моделей малогабаритної техніки для сільгоспвиробництва. Окремі машини експонувалися на міжнародних виставках, зокрема в Індії (м. Делі). Студенти залучаються не тільки до науково-технічних питань, але й до фінансових, організаційних та управлінських. Це чудова модель підготовки не лише науковця, фахівця, викладача, а й керівника — організатора виробництва.

Багато країн Європи, вивчивши досвід підготовки фахівців в пострадянських країнах, запровадили практичну підготовку студентів на виробництві. Для покращення цієї роботи в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка створено центр працевлаштування та практики. Його діяльність сприяє пошуку партнерів при підготовці кадрів для АПК та їх працевлаштування. Аграрний сектор економіки стає більш привабливим для бізнесу, а тому висококваліфіковані кадри там необхідні. Спільна співпраця

між університетом та виробництвом сприяє удосконаленню програм підготовки студентів, інформаційному забезпеченню обох сторін, профорієнтації та розвитку наукових досліджень. Конференції з підведення підсумків практик та стажувань за участю виробничників, ярмарки вакансій для працевлаштування із залученням кращих підприємств регіону та України, анкетування студентів та роботодавців, відправка резюме студентів на фірми та в організації — ось далеко неповний перелік справ центру.

Розглядаючи діяльність структур навчального процесу через призму ідей Болонського процесу, слід зауважити, що перелік інноваційних питань, які виникають при цьому, не обмежується матеріалом цієї статті. Вони пов'язані і з розробкою системи управління менеджментом якості навчання, нових та удосконаленням існуючих методологій складання робочих навчальних планів, активної наукової роботи тощо. Але успіх при цьому визначається не стільки теорією і технікою впровадження інновацій у навчання, скільки розумінням необхідності їх проведення серед освітянської громадськості.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні освітні технології: Навч. посібник. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
2. Матеріали МОН України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Київ: МОН України, 2003. 16 с.
3. Удосконалення університетської освіти в контексті європейської інтеграції: Зб. наук.-метод. праць ХНТУСГ. Харків: ХНТУСГ, 2006. 224 с.
4. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Основа, 2005.

15.06.2010